 <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.410>
УДК 355.237(043.3)

Ігор Шумков

 <https://orcid.org/0000-0002-2715-3854>

аспірант, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
вул. Проскурівського Підпілля, 139, м. Хмельницький, Україна
shumkov.igor@gmail.com

Стан сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВНЗ

***Анотація.** У статті розглянуто певні особливості підготовки майбутніх офіцерів військової розвідки з урахуванням специфіки їх майбутньої професійної діяльності, організації навчально-виховного процесу, концептуальних принципів їх підготовки у вищих військових навчальних закладах. З'ясовано стан сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі вищих військових навчальних закладах. Мета статті полягає в дослідженні стану сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі вищих військових навчальних закладах. У дослідженні, згідно з поставленими завданнями і перевіркою вихідних припущень, використовувались наступні методи дослідження, що взаємодоповнювали один одного: бесіди, аналізу, синтезу, порівняння, індукції, дедукції, узагальнення, систематизації, інтерв'ювання, анкетування, тестування, діагностики для вивчення стану проблеми та констатації стану сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців. Результати. З'ясовано, що професійну підготовку майбутніх фахівців військової розвідки у вищому військовому навчальному закладі потребує подальшого коригування, виявлення організаційно-педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі вищих військових навчальних закладах, удосконалення інформаційно-освітнього середовища вищих військових навчальних закладах, удосконалення впровадження цифрових технологій в організацію освітнього процесу вищих військових навчальних закладах, розроблення навчально-методичних комплексів для підготовки майбутніх фахівців військової розвідки. Висновки. Таким чином, формування фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки має бути зорієнтованим на створення сприятливого інформаційно-освітнього середовища вищих військових навчальних закладах із упровадженням*

інформаційно-цифрового інструментарію, інтерактивних методів навчання, оновленням навчально-методичного забезпечення відповідно до вимог освітніх послуг у галузі військової освіти, удосконаленням педагогічно-психологічних підходів освітнього процесу на здобуття ґрунтовних фахових вмінь й практичних навичок до майбутньої професійної діяльності.

***Ключові слова:** вищі військові заклади освіти, майбутні офіцери військової розвідки, інформаційно-освітнє середовище, освітній процес, фахова компетентність, стан сформованості фахової компетентності.*

© Ігор Шумков, 2023

Вступ. Національна система військової освітньої галузі, Конституція та закони України, воєнна доктрина України обумовлює модернізацію військово-професійної освіти, підвищення якості підготовки майбутніх фахівців вищих військових навчальних закладів (далі ВВНЗ), вимагає удосконалення змісту підготовки майбутніх офіцерів із набуттям належного рівня фахової майстерності, особистісного розвитку, бойової готовності для оборони держави у зв'язку із збройною агресією проти неї та поглиблення національної політики захисту Вітчизни.

Нинішні умови потребують удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України, модернізацію освітніх програм, оновлення теоретико-методологічних засад, перегляду змісту професійної підготовки майбутніх фахівців на планомірне та системне підвищення фахового розвитку, професійної компетентності, майстерності, військової культури, системи моральних цінностей (Чистовська, 2006). Поділяємо позицію Ю. Лісніченка, щодо удосконалення відповідної підготовленості майбутніх офіцерських кадрів Збройних Сил України з врахуванням динамічних умов ведення гібридної війни й терористичних атак, використанням новітніх зразків озброєння та військової техніки (Лісніченко, 2015). У цьому контексті, Концепція військової освіти в Україні зазначає напрями трансформації системи військової освіти «забезпечення безперервного освітнього та професійного розвитку військових фахівців упродовж військової кар'єри (службової діяльності) для набуття оперативних (бойових,

спеціальних) спроможностей Міноборони, Збройними Силами, іншими складовими сил оборони для виконання завдань оборонного планування» та спільної взаємодії об'єднаних органів військового управління та відповідних структур держав-членів НАТО (Концепція військової освіти в Україні, 2022). Ми послуговуємося дослідницькими пошуками П. Вишневського, що сучасна військова освіта повинна уможливити взаємодію трьох важливих її функцій: розвивальної; компенсаційної; адаптаційної (Вишневський, 2005). На основі напрацювань О. Маслія, відмітимо, що професійна підготовка майбутніх офіцерів у ВВНЗ повинна відповідати наступними базовими загальнодидактичними принципами, до яких належать принципи: цілеспрямованість, прогностичність, технологічність, діагностичність. У баченні науковця формування фахової компетентності майбутніх фахівців у сфері професійної військової діяльності буде ефективною й належною з урахуванням зазначених принципів, набуття здобувачами освіти фахових компетентностей на основі оновленої методики підготовки та використання нових й сучасних зразків озброєння і військової техніки (Маслій, 2011). У цьому аспекті В. Георгієв обґрунтовує доцільність удосконалення підготовки висококваліфікованих майбутніх офіцерських кадрів Збройних Сил України, здатних до ефективного прийняття рішень у нестандартних ситуаціях професійної діяльності (Георгієв, 2015). Ураховуючи наведене, О. Рибчук вбачає, що процес підготовки майбутніх офіцерів має носити закономірний, доцільний, контрольований процес на якісно новий рівень підготовленості до майбутньої військової діяльності (Рибчук, 2016). Ми погоджуємося із дослідницькими пошуками О. Войтеха, К. Войтех щодо урахування концептуальних принципів організації навчально-виховного процесу, упровадження належних умов формування фахової компетентності майбутніх фахівців, посилення практичної підготовленості на розвиток професійного потенціалу та фахової майстерності (Войтех О., Войтех К., 2020). При цьому проблема фахової компетентності майбутніх офіцерів військової розвідки в умовах інформаційно-освітнього середовища потребує вивчення та подальшого дослідження. Утім, актуальність проблеми зумовлена необхідністю якісної фахової

підготовки, вихованням майбутніх українських фахівців військової розвідки, становленням їх особистості та готовності до захисту Вітчизни.

Мета статті полягає в дослідженні стану сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ.

Методологія. Вивчення проблеми сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ проводили за допомогою комплексу методів дослідження: бесіди, аналізу, синтезу, порівняння, індукції, дедукції, узагальнення, систематизації, інтерв'ювання, анкетування, тестування, діагностики для вивчення стану проблеми та констатації стану сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка майбутніх фахівців військової розвідки має відповідати запитам сучасності та потребує обґрунтування концепції такої підготовки. Відзначимо, що такий процес є складним та багатоаспектним. У цьому аспекті важливим є визначення стану сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ. За баченням науковців (О. Маслія, Ю. Сердюка, В. Стасюка, В. Ягупова) процес формування фахової компетентності майбутніх офіцерів є доцільним й контрольованим процесом цілеспрямованого управління освітнім процесом, організації навчально-виховного процесу, упровадження теоретико-методологічних засад, концептуальних педагогічних підходів, дидактичних принципів і прийомів студентоцентрованого навчання, дидактичних інструментів, методик на підготовку майбутніх офіцерів військової розвідки у вищих військових навчальних закладах, становлення суб'єкта під впливом соціально-економічних й особистісно-психологічних факторів, надбання сукупності стійких властивостей та фахових якостей, оволодіння професійно-значущих навичок і компетентностей, опанування досвіду до професійної діяльності. Результатом такого процесу є удосконалення й перехід на новий якісний рівень із надбанням ґрунтовної й всебічної фахової підготовки,

здобуття професіоналізму, комплексного утворення інтегрованих компетентнісних навичок та якостей майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Формування фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ як процесу дієвого набуття комплексної системи якостей особистості, професійно важливих характеристик, фахової майстерності, позитивного професійного досвіду відповідно до освітніх завдань охоплює сформованість: цілісності фахових знань, умінь і навичок до виконання професійної діяльності та її самооцінки, ціннісних орієнтацій до кваліфікованого виконання поставлених завдань, фахового рівня готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності, цілісного особистісного досвіду, саморозвитку та самореалізації, особистісного потенціалу й високих моральних якостей, професіоналізму.

Для виявлення стану сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ була проведена діагностика з підбором методів із врахуванням визначених компонентів, розроблення авторської методики для визначення рівня (низького, середнього, достатнього, високого); виявлення вихідного рівня стану сформованості фахової компетентності майбутніх офіцерів. Авторська методика («Діагностика сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки») включала як анкети, тести, методи діагностування інших науковців, частина яких була адаптована до проблематики дослідження та відповідно удосконалена до: теоретико-методологічних засад із врахуванням системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно, акмеологічного, синергетичного підходів; загальнодидактичних принципів (науковість, гуманізм, цілеспрямованість, системність, послідовність, наступність, прогностичність, технологічність, діагностичність); визначених компонентів (мотиваційно-вольовий, когнітивно-результативний, особистісно-акмеологічний, операційно-діяльнісний) з відповідними критеріями й показниками.

Одержані результати дослідження дозволили встановити вихідні рівні сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в

інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ за компонентами. У ході діагностики було задіяно методи анкетування, спостереження, тестування та модифіковані діагностики. Узагальнені результати стану сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ для з'ясування рівнів показників критеріїв за відповідними компонентами відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнені результати стану сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ

Компоненти	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Мотиваційно-вольовий	29	6,61	91	20,73	212	48,29	107	24,37
Когнітивно-результативний	21	4,78	87	19,82	210	47,84	121	27,56
Особистісно-акмеологічний	25	5,69	92	20,96	209	47,61	113	25,74
Операційно-діяльнісний	27	6,15	94	21,41	204	46,47	114	25,97
Середній показник:	5,81		20,73		47,55		25,91	

Аналіз даних у таблиці 1 засвідчив, що: 25,91 % майбутніх фахівців військової розвідки засвідчили низький рівень; 47,55 % осіб перебувають на середньому рівні сформованості фахової компетентності; 20,73 % майбутніх офіцерів перебувають на достатньому рівні такої сформованості; 5,81 % майбутніх фахівців військової розвідки перебувають на високому рівні сформованості фахової компетентності. Відповідно до одержаних результатів та провівши аналіз табличних даних, дійшли висновку про потребу підвищувати рівень фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ. Результати представлено на рисунку 1.

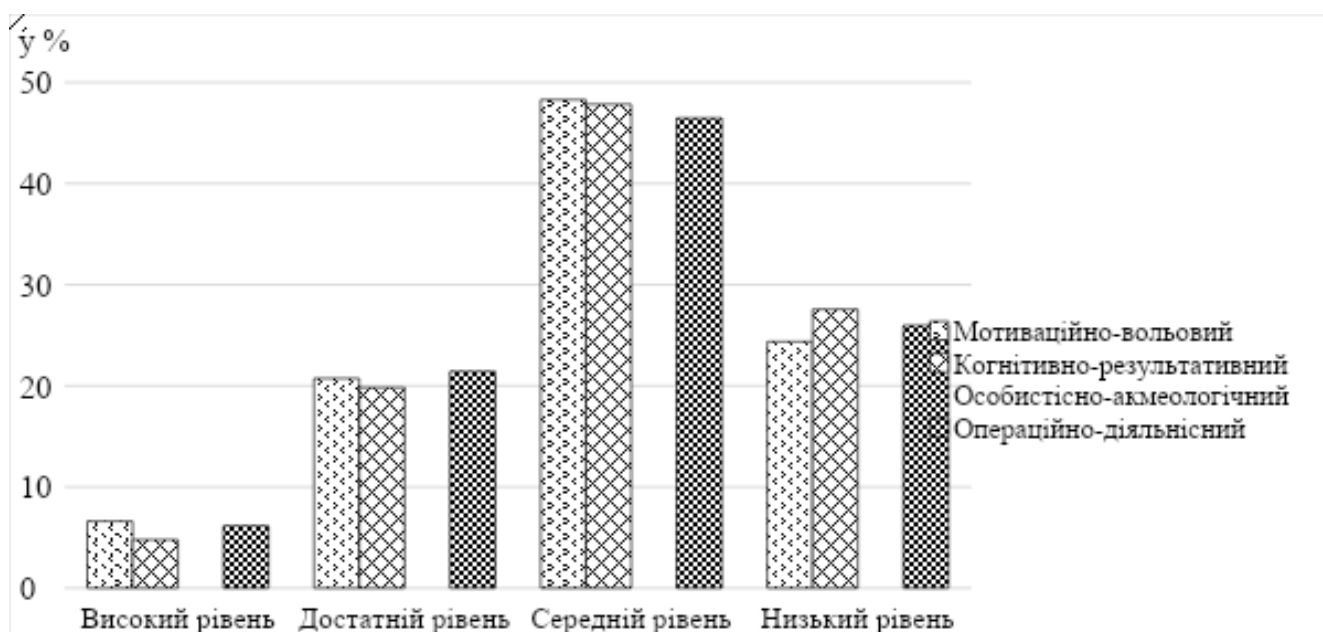

Рис. 1. Результати показників рівнів сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту показав, що рівень сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ є недостатнім та потребує подальшого коригування, причинами якого вважаємо: потребу модернізації освітнього процесу ВВНЗ підготовки майбутніх фахівців військової розвідки із належним рівнем професійних навичок, рівнем майстерності та професіоналізму; необхідність розвитку особистісно-професійних якостей майбутніх офіцерів із формуванням системи умінь й навичок, оволодіння належного рівня професійно-особистісних характеристик щодо вирішення фахових завдань, уможливлення ефективного виконання поставлених завдань, набуття емоційно-вольової стійкості та адаптивних здатностей щодо вирішення найскладніших завдань військово-професійної спрямованості, гармонійного розвитку професійних військових спеціалістів і захисників Батьківщини, надбання рівня професіоналізму та здібностей до самореалізації й самоаналізу; потребу виявлення організаційно-педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ, які необхідними для удосконалення професійної підготовки та сформованості готовності до виконання різних видів військової діяльності; необхідність удосконалення інформаційно-освітнього

середовища ВВНЗ, науково-методичного забезпечення, впровадження цифрових технологій в організацію освітнього процесу ВВНЗ, розроблення навчально-методичних комплексів для підготовки майбутніх фахівців військової розвідки з метою підвищення ефективності процесу підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності.

Висновки. У процесі дослідження з'ясовано, що формування фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки має бути зорієнтованим на створення сприятливого інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ із упровадженням інформаційно-цифрового інструментарію, інтерактивних методів навчання, оновленням навчально-методичного забезпечення відповідно до вимог освітніх послуг у галузі військової освіти, удосконаленням педагогічно-психологічних підходів освітнього процесу на здобуття ґрунтовних фахових вмінь й практичних навичок до майбутньої професійної діяльності, організації процесу формування фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки, професійною спрямованістю підготовки майбутніх офіцерів у процесі вивчення фахових дисциплін на загальновійськову компетентність та готовність до професійної діяльності, розвиток моральних якостей громадянина України та захисника Вітчизни.

Перспективи подальших досліджень. Таким чином, важливою метою підготовки майбутніх фахівців військової розвідки є формування фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки та їх підготовки до професійної діяльності. У подальших дослідженнях, на основі аналізу педагогічно-психологічної літератури з проблеми дослідження, обґрунтуємо та визначимо організаційно-педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх фахівців військової розвідки в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ.

Список використаної літератури

Чистовська І. П. Формування педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Національна академія оборони України. Київ, 2006. 223 с.

- Лісніченко Ю. М. Підготовка майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2015. 167 с.
- Концепція військової освіти в Україні*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%d0%bf> (дата звернення: 02.10.2022).
- Вишневецький П. Р. Удосконалення педагогічного управління навчальним процесом у вищому військовому навчальному закладі на основі інноваційних технологій : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2005. 205 с.
- Маслій О. М. Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикорд. сл. України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2011. 174 с.
- Георгієв В. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 / Південноукр. націон. педагог. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2015. 252 с.
- Рибчук О. О. Структура та зміст фахової компетентності викладачів вищих військових навчальних закладів. *Нові технології навчання: наук.-метод. Зб.* Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2016. С. 190–196.
- Войтех О., Войтех К. Фахова компетентність офіцерів національного персоналу Збройних Сил України. *Військова освіта*. № 1(41), 2020. С. 70–78.
- Stasiuk V. V. Extreme conditions and their impact on the individual characteristics of servicemen, *Bulletin of the National Defense Academy of Ukraine*. 2010. Vol. 1(15). P. 175–181.
- The Modern Army Recordkeeping System (MARKS): Headquarters Department of Army. Washington, DC, 1993. 340 p.

References

- Chystovska, I. P. (2006). Formuvannya pedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh mahistriv viiskovoho upravlinnia [Formation of pedagogical competence of future masters of military administration]. Candidate's thesis. Natsionalna akademiia oborony Ukrainy. Kyiv, 223 p. (ukr).
- Lisnichenko, Yu. M. (2015). Pidhotovka maibutnikh ofitseriv do profesiinoi diialnosti v protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin [Preparation of future officers for professional activities in the process of studying professional disciplines]. Candidate's thesis. Nats. akad. Derzh. prykordon. sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi, 167 p. (ukr).
- Kontseptsiiia viiskovoi osvity v Ukraini* (2022). [The concept of military education in Ukraine]. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%d0%bf> (Accessed 02 Nov. 2022). (ukr).
- Vyshnevskiy, P. R. (2005). Udoshkonalennia pedahohichnoho upravlinnia navchalnym protsesom u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi na osnovi innovatsiinykh tekhnolohii [Improvement of pedagogical management of the educational process in a higher military educational institution based on innovative technologies]. Candidate's thesis. Natsionalna akademiia derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi, 205 p. (ukr).
- Maslii, O. M. (2011). Formuvannya fakhovoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv tylu u sferi viiskovo-ekonomichnoi lohistyky [Formation of professional competence of future rear-line officers in the field of military-economic logistics]. Candidate's thesis. Nats. akadem. Derzh. prykord. sl. Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi, 174 p. (ukr).
- Heorhiiev, V. M. (2015). Formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv vysokomobilnykh desantnykh viisk u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of professional competence of future officers of highly mobile landing forces in the process of professional training]. Candidate's thesis. Pivdenno ukr. natsion. pedahoh. un-t im. K. D. Ushynskoho. Odesa, 252 p. (ukr).
- Rybuchuk, O. O. (2016). Struktura ta zmist fakhovoi kompetentnosti vykladachiv vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv [The structure and content of the professional competence of teachers of

- higher military educational institutions]. *Novi tekhnologii navchannia: nauk.-metod. Zb. Instytut innovatsiinykh tekhnologii i zmistu osvity MON Ukrainy*. Kyiv, pp. 190–196. (ukr).
- Voitekh, O., Voitekh, K. (2020). Fakhova kompetentnist ofitseriv natsionalnoho personalu Zbroinykh Syl Ukrainy [Professional competence of officers of the national staff of the Armed Forces of Ukraine]. *Viiskova osvita*. 1(41), pp. 70–78. (ukr).
- Stasiuk V. V. Ekstremalni umovy ta yikh vplyv na indyvidualni osoblyvosti viiskovosluzhbovtziv (*Extreme conditions and their impact on the individual characteristics of servicemen*), *Visnyk Natsionalnoi akademii oborony Ukrainy*. 2010. Vol. 1(15). P. 175–181. (ukr).
- The Modern Army Recordkeeping System (MARKS): Headquarters Department of Army. Washington, DC, 1993. 340 p. (eng).

The State of Formation of Professional Competence of Future Military Intelligence Specialists in the Informational and Educational Environment Higher Military Educational Institution (HMEI)

Ihor Shumkov

<https://orcid.org/0000-0002-2715-3854>

PHD student, Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy (Khmelnytskyi)
139 Proskurivskyi Podpilya St, Khmelnytskyi Ukraine
shumkov.ihor@gmail.com

Abstract. *The article examines certain features of the training of future military intelligence officers, taking into account the specifics of their future professional activity, the organization of the educational process, and the conceptual principles of their training in higher military educational institutions. The state of formation of the professional competence of future military intelligence specialists in the informational and educational environment of HMEI was clarified. The purpose of the article is to study the state of formation of professional competence of future military intelligence specialists in the information and educational environment of HMEI. The research, in accordance with the tasks and the verification of the initial assumptions, used the following research methods that complemented each other: conversations, analysis, synthesis, comparison, induction, deduction, generalization, systematization, interviewing, questionnaires, testing, diagnostics to study the state problems and ascertaining the state of formation of professional competence of future specialists. The results. It has been found that the professional training of future military intelligence specialists at a higher military educational institution needs further adjustment, identification of organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence of future military intelligence specialists in the information and educational environment of HMEI, improvement of the information and educational environment of HMEI, improvement of the implementation of digital technologies in the organization of the educational process*

of HMEI, the development of educational and methodological complexes for the training of future military intelligence specialists. Conclusions. Thus, the formation of professional competence of future military intelligence specialists should be oriented towards the creation of a favorable information and educational environment of higher education institutions with the introduction of information and digital tools, interactive teaching methods, updating of educational and methodological support in accordance with the requirements of educational services in the field of military education, improvement of pedagogical psychological approaches to the educational process to acquire thorough professional skills and practical skills for future professional activity.

Keywords: *higher military educational institutions, future military intelligence officers, information and educational environment, educational process, professional competence, the state of formation of professional competence.*

Стаття надійшла до редакції: 27.10.2023

Прийнято до друку: 27.12.2023